

شیوه فرزندپروری، سازگاری اجتماعی و عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان دوره راهنمایی

الهام آقائی^{۱*}، سمیه جمالی باقلعه^۲، عاطفه استادی^۳

^۱دانشجوی دکتری روان‌شناسی بالینی، دانشگاه شاهد Elhamaghaei87@yahoo.com

^۲دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه الزهرا

^۳کارشناسی علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه بین شیوه‌های فرزندپروری با سازگاری اجتماعی و عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان دختر مقطع راهنمایی بود. بدین منظور ۱۵۰ دانش‌آموز مقطع اول، دوم و سوم راهنمایی به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شد. ابزار پژوهش پرسشنامه سازگاری اجتماعی کالیفرنیا و پرسشنامه سبک فرزندپروری بامریند بود. نتایج نشان داد که بین سازگاری اجتماعی کلی و زیرمقیاس‌های آن با سبک فرزندپروری مقتدرانه رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بین سازگاری کلی و سبک فرزندپروری مقتدرانه رابطه منفی معنادار و بین سبک فرزندپروری مقتدرانه با گرایش ضد اجتماعی رابطه مثبت معناداری وجود دارد. در پایه اول بین سبک فرزندپروری مقتدرانه و مهارت اجتماعی و همچنین بین مهارت اجتماعی و عملکرد تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد. در پایه سوم نیز بین سبک فرزندپروری مقتدرانه و سازگاری اجتماعی کلی و عملکرد تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد. بنابراین سبک‌های فرزندپروری در سازگاری اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان نقش دارند.

کلید واژه‌ها: شیوه فرزندپروری؛ سازگاری اجتماعی؛ دانش‌آموزان

مقدمه

فرزندپروری به شیوه‌ی غالب بر تربیت فرزندان از سوی والدین اشاره دارد و بر چگونگی رشد و تکوین شخصیت کودکان تأثیر بسزایی دارد. کودک خصوصیتی از والدین خود به ارث می‌برد بدین طریق پدر و مادر زمینه‌ی رشد و پیشرفت فرزندان را فراهم می‌آورند. نفوذ والدین بر فرزندان تنها محدود به جنبه‌های ارثی نیست، بلکه پدر و مادر، درآشنایی کودک به زندگی جمعی و فرهنگ جامعه نیز، نقش موثری را ایفا می‌کنند. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که فرزندپروری مقتدرانه، سهل‌گیرانه با پیشرفت تحصیلی همبستگی منفی دارد. در حالی که فرزندپروری مقتدرانه با پیشرفت تحصیلی و علاقه به مدرسه همبستگی مثبت نشان داده است (لامبرن و همکاران، ۱۹۹۱؛ برانستین و همکاران، ۱۹۹۹؛ ۳). تحقیقات متعددی نشان داده‌اند که بین سبک فرزندپروری والدین و رفتار سازشی فرزندان ارتباط وجود دارد (زارعی، ۱۳۸۸؛ ۱۳۸۸؛ مداحی و همکاران، ۱۳۹۰). رینالدی و هاو (۲۰۱۲) به این نتیجه رسیدند که سبک‌های فرزندپروری والدین پیش‌بینی‌کننده‌های مشکلات رفتارهای برون‌ی و درونی و رفتار سازشی فرزندان است. همچنین وانگ و همکاران (۲۰۰۶) به این نتیجه رسیدند که سبک فرزندپروری والدین پیش‌بینی‌کننده‌ی رفتارهای سازشی و ناسازشی است.

شیوه مقتدرانه کودک را مضطرب و ناسازگار بارمی‌آورد، شیوه سهل‌گیرانه کودک را تکانشی، متوقع و وابسته بار می‌آورد و چنین سبک‌های فرزندپروری، عملکرد ضعیفی در مدرسه از خود نشان می‌دهند (بهرامی و همکاران، ۱۳۸۷).

تحقیقات فین برگ ریس هترینگتون (۲۰۰۰) نشان داد که روشهای فرزندپروری والدین با سازگاری نوجوانان ارتباط دارد (نوابخش و فتحی، ۱۳۹۰). سازگاری اجتماعی به عنوان مهمترین نشانه سلامت روانی است و معیار اندازه گیری رشد اجتماعی هر فردی و میزان سازگاری او با دیگران است. رشد اجتماعی نه تنها در سازگاری با اطرافیان که فرد با آن‌ها در ارتباط است، موثر می باشد، بلکه بعدها در میزان موفقیت شغلی و تحصیلی او تاثیر دارد (مظاهری، ۱۳۸۲).

یکی از موضوعاتی که امروزه در روانشناسی به طور گسترده مطالعه می‌شود، نقش فرزند پروری و سازگاری اجتماعی است. شیوه فرزند پروری می تواند عملکرد فرد را به شدت تحت تاثیر قرار دهد. هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه فرزندپروری، سازگاری اجتماعی و عملکرد تحصیلی در دانش آموزان دوره راهنمایی می‌باشد.

روش

شرکت کنندگان و طرح پژوهش

جامعه آماری پژوهش کلیه دانش آموزان دختر مقطع راهنمایی شهرستان گتوند (استان خوزستان) که در سال تحصیلی ۹۱-۹۰ مشغول تحصیل می باشند، بود. با توجه به آماری که آموزش و پرورش ارائه داده است دانش آموزان دختر مقطع راهنمایی شهرستان گتوند ۱۱۸۹ نفر می باشد. برای انتخاب نمونه از روش تصادفی خوشه ای استفاده شد در این جا چون والدین و فرزندان آنها هر دو باید در تحقیق شرکت داده شود لذا نمونه گیری از میان فرزندان صورت گرفت. هر دانش آموزی که انتخاب می شد والدینش نیز به عنوان نمونه انتخابی در تحقیق دخالت داده می شد. بطور تصادفی یک مدرسه انتخاب شد و بطور تصادفی ۳ کلاس اول راهنمایی، ۳ کلاس دوم راهنمایی و ۳ کلاس سوم راهنمایی انتخاب شد که جمعاً تعداد نمونه ۱۵۰ نفر بود.

ابزار

پرسشنامه سازگاری کالیفرنیا: این آزمون در سال ۱۹۳۹ ساخته شد و در سال ۱۹۵۳ مورد تجدیدنظر قرار گرفت. و دو قطب سازگاری اجتماعی و سازگاری شخصی دارد و شامل ۱۸۰ سؤال دو گزینه ای است. همچنین ۶ مقیاس فرعی (قالب های اجتماعی، مهارت های اجتماعی، علائق ضد اجتماعی، روابط مدرسه ای، روابط اجتماعی و سازگاری کلی است) دارد. ضریب اعتبار آزمون ۰/۸۷ تا ۰/۹۰ گزارش شده است.

پرسشنامه سبک های فرزندپروری بامریند: این پرسشنامه شامل ۳۰ ماده است که ۱۰ ماده آن به شیوه سهل گیر، ۱۰ ماده به شیوه مستبد و ۱۰ ماده دیگر به شیوه مقتدرانه در امر پرورش فرزند مربوط می شود. در این پژوهش ، آزمودنی ها با مطالعه هر ماده نظر خود را براساس یک مقیاس ۵ درجه ای مشخص می کنند. این پرسشنامه توسط بامریند در سال ۱۹۹۱ براساس نظریه وی ساخته شد و در سال ۱۳۷۴ توسط اسفندیاری به فارسی ترجمه شد. میزان اعتبار آن در تحقیق اسفندیاری (۱۳۷۴) برای شیوه سهل گیر، ۰/۶۹، برای شیوه مستبد ۰/۷۷ و برای شیوه مقتدرانه ۰/۷۳ بدست آمد. بامریند (۱۹۹۱) میزان اعتبار این پرسشنامه را با روش بازآزمایی ۰/۸۱ برای سهل گیر، ۰/۸۵ برای مستبد، ۰/۹۲ برای الگوی مقتدرانه گزارش کرد (اسفندیاری، ۱۳۷۴).

عملکرد تحصیلی: برای بررسی عملکرد تحصیلی دانشجویان، معدل نوبت اول دانش آموزان در نظر گرفته شد.

شیوه اجرا

در این پژوهش پرسشنامه سازگاری اجتماعی به کلیه دانش آموزان که به عنوان نمونه انتخاب شده بودند ارائه گردید و پرسشنامه شیوه فرزند پروری را درون پاکت گذاشته و به دانش آموزان داده شد تا والدین آنها به طور مجزا آن را تکمیل کنند و برگردانند. پس از راهنمایی های

لازم و تکمیل شدن پرسشنامه‌ها داده‌های مورد نیاز جمع‌آوری و سپس مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. از این رو در این پژوهش از طریق گردآوری اطلاعات مورد نیاز بوسیله پرسشنامه به سوالات پژوهشی پاسخ داده شده است.

نتایج

نتایج پژوهش در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی مورد بررسی قرار داده می‌شود. میانگین و انحراف معیار و همبستگی متغیرهای پژوهش در جدول ۱ قابل مشاهده است. به منظور بررسی رابطه سبک‌های فرزند پروری، سازگاری اجتماعی و عملکرد تحصیلی از روش همبستگی پیرسون استفاده شد.

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش و رابطه بین سبک‌های فرزند پروری، سازگاری اجتماعی و عملکرد تحصیلی

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	سازگاری کلی	روابط اجتماعی	روابط آموزشی	روابط خانوادگی	گرایش ضد اجتماعی	مهارت اجتماعی	قالب اجتماعی	معدل تحصیلی
آزاد گذاری	۱۹.۷۶	۲.۸۸	۰/۰۵۹	۰/۰۴۹	۰/۰۸۰	۰/۰۳۷	۰/۰۲	۰/۰۹	۰/۱۰۵	۰/۸۱
مستبدانه	۸.۱۸	۳.۰۶	*-۰/۱۱	-۰/۰۰۴	-۰/۱۰	۰/۸۴	*-۰/۱۲	-۰/۰۴	-۰/۰۴	-۰/۰۱
مقتدرانه	۲۰.۹۰	۳.۵۸	*-۰/۳۲	۰/۰۳	۰/۰۳	*-۰/۲۲	۰/۲۴	۰/۰۳	*۰/۲۱	۰/۳۲
سازگاری کلی	۳۸.۷۷	۴.۸۷	۱	*۰/۵۴	*۰/۳۷	*۰/۶۰	*۰/۳۱	*۰/۳۴	۰/۱۰	*۰/۱۷
روابط اجتماعی	۶.۳۴	۲.۳۱	*۰/۵۴	۱	۰/۲۹	۰/۱۵	۰/۱۰	۰/۲۵	۰/۰۶	۰/۰۲
روابط آموزشی	۵.۴۳	۱.۷۷	*۰/۳۷	-۰/۱۹	۱	۰/۲۶	۰/۱۸	۰/۱۵	۰/۱۸	۰/۰۲
روابط خانوادگی	۴.۸۷	۲.۷۶	*۰/۶۰	-۰/۱۸	-۰/۰۶	۱	۰/۱۳	۰/۰۴	۱	۰/۰۲
گرایش ضد اجتماعی	۶.۴۴	۱.۶۵	*۰/۳۱	-۰/۱۵	۰/۲۵	۰/۰۷	۱	۰/۱۲	۰/۰۴	۰/۱۸
مهارت اجتماعی	۸.۱۹	۱.۵۸	*۰/۳۴	-۰/۱۸	۰/۱۰	۰/۰۸	۰/۱۹	۱	۰/۱۳	۰/۰۲
قالب اجتماعی	۷.۴۴	۱.۲۱	-۰/۱۰	-۰/۲۶	-۰/۱۵	۱	۰/۰۸	۰/۰۷	۱	۰/۰۷
معدل تحصیلی	۱۸.۷۳	۱.۴۲	*۰/۱۷	-۰/۰۲	-۰/۰۲	۰/۰۷	۰/۰۲	۰/۱۸	۰/۰۲	۱

همچنین نتایج پژوهش نشان داد که در پایه اول راهنمایی بین سبک فرزندپروری مقتدرانه و مهارت اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد ($P < ۰/۰۵$). همچنین مهارت اجتماعی از زیر مقیاس‌های سازگاری اجتماعی و معدل تحصیلی رابطه معنی داری بدست آمد ($P < ۰/۰۵$).

در پایه دوم راهنمایی بین نمره کلیسازگاریا زیر مقیاس‌های روابط اجتماعی، روابط آموزشی، روابط خانوادگی رابطه معنی داری وجود دارد ($P < ۰/۰۱$).

در پایه سوم راهنمایی بین سبک فرزندپروری مقتدرانه و سازگاری اجتماعی کلی ($P < 0/01$) و عملکرد تحصیلی ($P < 0/05$) رابطه معنی داری بدست آمد. همچنین بین مهارت اجتماعی با معدل تحصیلی ($P < 0/05$) و قالب اجتماعی با معدل تحصیلی ($P < 0/01$) رابطه معنی داری بدست آمد.

به منظور پیش بینی عملکرد تحصیلی از روی سبک های فرزندپروری و سازگاری اجتماعی از روش تحلیل رگرسیون استفاده شد که نتایج رگرسیون نشان داد که سبک فرزندپروری مقتدرانه و مهارت اجتماعی قادر به پیش بینی ۲۹٪ عملکرد تحصیلی در دانش آموزان است.

بحث

والدین در تعیین محیط اجتماعی و فیزیکی کودکان بطور مستقیم نقش ایفا می کنند و به واسطه فرآیند اجتماعی شدن و مدل سازی، رفتارها و نگرش های فرزندان را بطور مستقیم هدایت می کنند (ریتچ و همکاران، ۲۰۰۵). بنابراین با در نظر گرفتن نقش مهم خانواده، پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه سبک های فرزندپروری، سازگاری اجتماعی و عملکرد تحصیلی انجام شد. نتایج نشان می دهد که بین سبک فرزند پروری مقتدرانه، سازگاری اجتماعی موفقیت تحصیلی رابطه وجود دارد و این نتیجه با بسیاری از نتایج تحقیقات گذشته هماهنگ است (لامبرن و همکاران، ۱۹۹۱، برانستین و همکاران، ۱۹۹۳، زارعی، ۱۳۸۸، مداحی و همکاران، ۱۳۹۰). همچنین در این پژوهش فرزند پروری مقتدرانه و مهارت اجتماعی، ۲۹ درصد واریانس عملکرد تحصیلی رادانش آموزان پیش بینی کرد. در تبیین نتایج می توان گفت که سازگاری اجتماعی، جریانی است که بوسیله آن روابط میان افراد و گروهها به گونه ای برقرار می شود که رضایت متقابل آنها را فراهم می سازد، در واقع فرد دارای سازگاری اجتماعی، دارای مهارت اجتماعی است. همچنین والدینی که قاطع و اطمینان بخش (دارای سبک مقتدرانه) هستند فرزندان را بالاترین نمره را در کفایت اجتماعی بدست می آورند (لمبورن، ۱۹۹۱) و از آنجا که این کودکان در مقایسه با سایر کودکان و نوجوانان امیدوارترند. کودکانی که امیدواری بیشتری دارند، کمتر افسرده می شوند، اعتماد به نفس آنان بیشتر است، از مقبولیت اجتماعی بیشتری برخوردارند و پیشرفت تحصیلی آنان بیشتر است (شکوهی یکتا و پرنده، ۱۳۸۷).

بنابراین آموزش و آگاهی والدین از نحوه برخورد صحیح با فرزند خود و کسب آگاهی از مؤثرترین شیوه های فرزندپروری (روش مقتدرانه) نه تنها در سازگاری بلکه در عملکرد تحصیلی آنها دخیل است.

از آنجا که روش فرزندپروری پدران نیز در تربیت فرزندان نقش دارد از محدودیت های پژوهش حاضر، عدم شرکت پدران بود. در آخر پیشنهاد می شود پژوهش هایی در سطح وسیع تر انجام شود و نقش فرزند پروری پدران بر فرزندان نیز مورد بررسی قرار گیرد.

منابع

- اسفندیاری، غلامرضا. (۱۳۷۴). بررسی شیوه های فرزندپروری مادران کودکان مبتلا به اختلالات رفتاری و مادران کودکان بهنجار و تأثیر آموزش مادران بر اختلال رفتاری کودکان. پایان نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده انستیتو روانپزشکی تهران.
- بررسی رابطه الگوهای فرزندپروری با سلامت روانی و موفقیت تحصیلی فرزندان. روانشناسی و علوم تربیتی، ۳۸، ۴، ۱۰۰-۸۷. بهرامی، هادی؛ باقرپور کماچالی، صغری؛ فتحی آشتیانی، علی؛ احمدی، علی اصغر. (۱۳۸۷).
- زارعی، اقبال. (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین شیوه های فرزندپروری والدین با ارتکاب نوجوان به رفتارهای پرخطر براساس مقیاس کلونینگر. مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد، ۱۸، ۲۲۴-۳، ۲۲۰-۲۲۴.
- شکوهی، یکتا. محسن و پرنده، اکرم. (۱۳۸۷). آموزش روش حل مسئله به مادران و تاثیر آن بر روابط خانوادگی؛ فصلنامه خانواده پژوهی؛ ۱۳، ۵، ۴-۱۶

مداحی، محمدابراهیم؛ لیاقت، ریتا؛ صمدزاده، من، مرادی، ایرج. (۱۳۹۰). بررسی تعامل رفتار سازشی و شیوه‌های فرزندپروری. مجله روانشناسی سلامت، اول، ۱۶۲-۴۳.

مظاهری، اکرم. (۱۳۸۲). تاثیر آموزش گروهی عزت نفس به شیوه رفتاری و رفتاری-شناختی بر دانشجویان خوابگاه دانشگاه اصفهان. پایان نامه کارشناسی ارشد راهنمایی و مشاوره منتشر نشده. دانشگاه اصفهان. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.

نوابخش، مهرداد و فتحی، سروش. (۱۳۹۰). شیوه‌های فرزندپروری و سازگاری اجتماعی فرزندان. فصلنامه پژوهش دینی. ۲۲-۳۳.

Bronstein, P., Fitzgerald, M., Briones, M., & Pieniadz, J.(1993). Family Emotional Expressiveness as a predictor of early adolescent social and Psychological adjustment. *Journal of Early Adolescence*, 13(4), 448-471.

Lamborn, S. D., Mants, N. S., Steinberg, L., & Dornbusch, M. (1991) Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*. 62, 1049-1056.

Rinaldia, C.M., & Howe, N. (2012). Mothers' and fathers' parenting styles and associations with toddlers' externalizing, internalizing, and adaptive behaviors. *Early Childhood Research Quarterly*. 27, 266- 273.

Wang, L., Chen, X., Chen, H., Cui, L. & Li, M. (2006). Affect and maternal parenting as predictors of adaptive and maladaptive behaviors in Chinese children. *International Journal of Behavioral Development*. 30, 158-166.